

1962; Beyrut 1404/1984). Sibâî'nin 1961-1962 öğretim yılında üniversitede okutduğu derslerden oluşmuş eseridir. İhsan Toksarî *İslâm'a ve Garblılara Göre Kadın* adıyla eserin kısmî tercümesini yapmıştır (İstanbul 1969). **6.** *Ah-kâmü's-sı-yâm ve felsefetühû fi dav'î'l-Şur'ân ve's-Sünne* (Dimaşk 1957). **7.** *İştirâkiyyetü'l-İslâm* (Dimaşk 1959, 1960; Kahire 1960). 1959'da Şam Üniversitesi'nde verdiği konferansların metinlerinden meydana gelmektedir. İslâm dünyasında büyük yankı uyandıran eser, A. Niyazioğlu tarafından *İslâm Sosyalizmi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiş (İstanbul 1974, 1976), Muhammed el-Hâmid *Nazarât fi Kitâbi İştirâkiyyeti'l-İslâm* adıyla esere bir eleştiri yazmıştır (Dimaşk 1382/1963). **8.** *ed-Dîn ve'd-devle fi'l-İslâm* (Dimaşk 1952). Beyrut Üniversitesi'nde verdiği konferansların metinlerinden ibarettir. İhsan Toksarî kitabı *İslâm'da Din ve Devlet* başlığıyla tercüme etmiştir (İstanbul 1966). **9.** *Ahlâ-kunâ el-ictimâ'iyye* (Dimaşk 1375/1955). 1954-1955 yıllarında radyoda yaptığı konuşmaları ihtiva eder. **10.** *et-Tekâfü'l-ictimâ'î fi'l-İslâm* (Beyrut 1419/1998). **11.** *el-Fakr, el-cû', el-hirmân: Müşkilât ve hulûl* (Beyrut 2002). **12.** *Min revâ'î' hâ-dâretinâ* (Beyrut 1968). İslâm medeniyetiyle ilgili olarak kaleme aldığı önemli eserlerindedir. N. Demircan ve M. Sait Şimşek tarafından *İslâm Medeniyeti'nden Altın Tablolar* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Konya 1979). **13.** *'Uzamâ'ünâ fi't-târîh* (4. baskı, Beyrut-Dimaşk 1405/1985). Hz. Peygamber, Hulefâ-yi Râşidîn, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû'd-Derdâ, Hz. Hamza, Hâlid b. Velîd, Emîr Şekîb Arslan ve Hasan el-Bennâ hakkında yayımlanmış makalelerinin derlenmesinden oluşmuştur. **14.** *Hâ-kezâ 'allemetni'l-hayât* (Dimaşk 1382/1962). Sibâî'nin hastahane de iken kaleme aldığı eserin ikinci bölümü müellifin vefatından sonra yayımlanmıştır (I-II, Beyrut-Dimaşk 1398, 3. baskı, 1406/1986). Muhammet Sevgili ve Hasan Akdağ eseri *Hayat Bana Böyle Öğretti* adıyla tercüme etmişlerdir (Konya, ts. [1994]). **15.** *el-Kâlâ'id min ferâ'idü'l-fevâ'id* (Dimaşk 1962). **16.** *el-İstişrâk ve'l-müsteşri-kün mâ lehüm ve mâ 'aleyhim* (Küveyt 1968; 2. baskı, Beyrut-Dimaşk 1979). *Hadâretü'l-İslâm* dergisinde yayımlanan bir makale ile *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teş-ri'î'l-İslâmî* adlı kitabının bazı bölümlerinin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Kemal Çobanbeyli (*Müsteşriker ve He-defleri*, İstanbul 1971) ve Mücteba Uğur (*Oryantalizm ve Oryantalistler: Yararları-*

Zararları, İstanbul 1993) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. **17.** *Hâzâ hüve'l-İslâm* (Beyrut 1979). Sibâî'nin vefatından sonra makalelerinin bir kısmının derlenmesiyle meydana getirilmiştir. **18.** *el-A'lâm ve'l-a'mâl: Silsiletü makâlât nüşiret fi me-celleti'l-Fethi'l-Kâhiriyye* (Beyrut 2000). Sibâî'nin Kahire'de bulunduğu sırada *el-Feth* dergisinde yayımlanan makalelerini ihtiva eder. Sibâî ayrıca günlük *el-Menâr* (1947-1949) ve haftalık *eş-Şihâb* (1955) gazeteleriyle haftalık *el-Müslimün* dergisini (1955-1958; 1958'den itibaren aylık olarak *Hadâretü'l-İslâm* adıyla) neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa es-Sibâî, *İştirâkiyyetü'l-İslâm*, Dimaşk 1960, tür.yer.; a.mlf., *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşri'î'l-İslâmî*, [baskı yeri ve tarihi yok] (ed-Dârü'l-kavmiyye li't-tibâa ve'n-neşr), tür.yer.; J. Reissner, *Ideologie und Politik der Muslim-brüder Syriens*, Freiburg 1980, tür.yer.; Enver el-Cündî, *A'lâmü'l-karni'r-râbi' 'aşer el-hicri*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Enclü el-Misriyye), I, 435-451; Abdülazîz el-Hac Mustafa, *Muştafâ es-Sibâ'î: Racûlü fikrin ve kâ'idü da'ue*, Amman 1404/1984; Abdülkerîm Osman, *Me'âlimü's-şekâfeti'l-İslâmiyye*, Beyrut 1984, s. 480-483; Hüsnî Edhem Cerrâr, *ed-Duktür Muştafâ es-Sibâ'î: Kâ'idü cil ve râ'idü ümme*, Amman 1415/1994; *Muştafâ es-Sibâ'î bi-aklâmi muhibbîh ve 'âri-ñih* (haz. M. Mustafa es-Sibâî), Beyrut 1421/2000; Adnân M. Zerzûr, *Muştafâ es-Sibâ'î: ed-Dâ'iyye-tü'l-müceddid*, Dimaşk-Beyrut 2000; Muhammed el-Hasnâvî, *Zikreyâtü ma'a's-Sibâ'î*, Cidde 2001; Abdullah Mahmûd et-Tantâvî, *Muştafâ es-Sibâ'î, 1334-1384/1915-1964: ed-Dâ'iyye, er-râ'id ve'l-'âlimü'l-mücedhid*, Dimaşk-Beyrut 2001; *Hadâretü'l-İslâm*, özel sayı, V/4-6, Dimaşk 1384/1964.

HİLAL GÖRGÜN

MUSTAFA eş-ŞİHÂBÎ

(مصطفى الشهابي)

Mustafâ b. Muhammed Saîd b. Cehcâh
b. Hüseyin el-Emîr eş-Şihâbî
(1893-1968)

Şihâbiyye ailesinin emîrlerinden,
yazar ve şair.

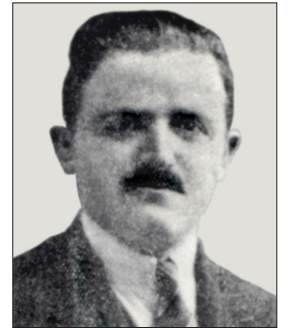
Dimaşk'ın kazası Hâsbeyyâ'da doğdu. Bugün Lübnan topraklarına dahil olan kaza Suriye sınırındaki Teym vadisinde yaşayan Şihâboğulları'nın merkeziydi. Çocukluk yıllarını burada ve Suriye vilâyeti malîyesinde memur olan babasının tayin edildiği Ba'lebek'te geçirdi. İlk tahsilinden sonra 1905'te Dimaşk'ta Katolik-Patrik okuluna girdi. 1907'de büyük kardeşi Ârif ile birlikte İstanbul'a giderek bir Fransız okuluna kaydoldu. Arap edebiyatı ile İslâm medeniyeti tarihini çok iyi bilen kardeşinden

ders aldı. Ardından onunla birlikte Dimaşk'a dönerek (1909) lise seviyesindeki Sultâniyye Medresesi'ne (Anber Mektebi) girdi.

1910 yılında Cem'iyetü ehli'l-fikri'd-Dimaşkiyye tarafından yüksek tahsil için Fransa'ya gönderildi. Chalon Sur-Saône şehrinde Fransız dili diploması aldı. Daha sonra Grignon'daki Yüksek Ziraat Okulu'na kaydoldu. 1914'te ziraat mühendisi olarak okulu bitirince İstanbul'a döndü. İstanbul'dan ayrılmadan önce I. Dünya Savaşı başladığında Harp Okulu'na girmek zorunda kaldı. Ardından Hava Ulaştırma Okulu'na geçti. Altı ay sonra yedek subay olarak Kudüs'teki Ulaştırma Bölüğü'ne kumandan tayin edildi. Ardından tercümanlıkla Dimaşk'taki Telsiz Muhabere Bölüğü'ne nakledildi. Burada teğmen rütbesine yükseltildi.

1916'da Serc (İbn Âmir), Beysân ve Mecdilütaberiye'de bulunan iki ziraat birliğine kumandan tayin edildi. 1918'de Dimaşk'ta ordu ziraat müdürü oldu. Osmanlı ordusu Suriye'den çekilince bu yılın sonlarına doğru Suriye'de ziraat ve haraç müdürlüğüne getirildi. Ardından devlet emlak müdürü (1923-1934), millî iktisat müdürü (1935), maarif bakanı (1936), Halep valisi (1937-1939), maliye bakanı, maliye ve millî iktisattan sorumlu devlet bakanı (1943), Lazkiye valisi (1943-1945), bakanlar kurulu başkanlığı genel sekreteri (1945), tekrar Halep valisi (1946-1947), tekrar Lazkiye valisi (1948-1949), adalet bakanı (1949) ve Suriye'nin Mısır elçisi (1951-1954) olarak görev yaptı.

Mustafa eş-Şihâbî, resmî görevleri sırasında küçük (özel) mülkiyetleri teşvik etmek amacıyla yüzlerce köyü kapsayan devlet arazisinin köylülere dağıtılması, Halep Millî Kütüphanesi ile Lazkiye Millî Kütüphanesi'nin inşası gibi önemli faaliyetleri gerçekleştirdi. Siyaset ve devlet adamlığı yanında bir âlim ve edip olarak gazete ve dergilerde yazılar, bilimsel makaleler yazdı. Dimaşk el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî 1956 Temmuzunda Şihâbî'yi faal üye ve akade-

Mustafa eş-Şihâbî

MUSTAFA eş-ŞİHÂBÎ

mi başkan vekili seçti. 1959 yılından vefatına kadar akademinin başkanlığını yaptı. Mısır el-Mecmau'l-Melekî'ye 1948'de muhabir üye, 1954'te faal üye, *Mecma'u'l-İlmiyyi'l-İrâkî*'ye 1961'de muhabir üye seçildi. Suriye'de Yüksek Maarif Meclisi ve Sosyal Bilimler-Edebiyat ve Sanatlar Yüksek Meclisi üyeliği yanında Arap Birliği ve 1953'te Dâimî İletişim Komisyonu başkanlığına getirildi. 1964'te *The Encyclopaedia of Islam*'a yardımcı üye seçildi. Suriye Cumhuriyeti 1965'te ilk defa olmak üzere kendisine Devlet Takdir ödülü verdi. 15 Mayıs 1968'de Dimaşk'ta vefat etti.

Eserleri: *Mu'cemü'l-elfâzî'z-zirâ'iyye* (Dimaşk 1943; Kahire 1957; Beyrut 1988; en önemli ilmî çalışması olup Fransızca-Arapça ziraat ve botanik terimleri sözlüğüdür); *el-Muştalahâtü'l-İlmiyye fi'l-luğati'l-Arabîyye fi'l-kadîm ve'l-hadîs* (Dimaşk 1965, 2. bs.); *el-Eşcâr ve'l-encümü'l-müşmire* (Dimaşk 1924); *ez-Zirâ'atü'l-İlmiyyetü'l-hadîse*; *el-Bukûl*; *Ah-tâ'ün şâ'i'a fi elfâzî'l-ülümü'z-zirâ'iyye ve'n-nebâtiyye* (Dimaşk 1963); *eş-Şezerât* (Beyrut 1966); *Mu'hâdarât fi'l-isti'mâr* (I-II, Kahire 1956-1957); *el-Kavmiyyetü'l-Arabîyye* (I-II, Kahire 1959, 1961); *Mu'cemü'l-Muştalahâtü'l-harâciyye* (Dimaşk 1962; İngilizce-Fransızca-Arapça sözlüktür).

BİBLİYOGRAFYA :

Adnan el-Hatîb, *el-Emîr Muştafâ eş-Şihâbî*, Dimaşk 1968; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 245; Ömer Rızâ Kehhâle, *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 791-792; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'iyün fi hamsine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 215-216; İbrâhim et-Terzî, *et-Türâşü'l-mecma'i fi hamsine 'âmen*, Kahire 1988; İzzeddin et-Tenûhî, "et-Ta'rîf ve'n-nakd: Mu'cemü'l-muştalahâtü'l-harâciyye", *MMADm.*, XXXVII (1382/1962), s. 657-663; Şükrî Faysal, "Takrîr", *a.e.*, XLIV (1388/1969), s. 413-420; Abdülhalim Muntasır, "el-Emîr Muştafâ eş-Şihâbî", *MMLA*, XXIV (1388/1969), s. 288-300.

ADNÂN EL-HATÎB

MUSTAFA VÂSİF, Çömez
(ö. 1269/1853)

Osmanlı hattatı.

Kastamonu'nun Aksu köyündendir. Ailesi Kadıoğulları diye bilinir. Gençliğinde İstanbul'a giderek sülüs-nesih yazılarını Kebecizâde Mehmed Vasfî'den meşkedip icâzet aldı ve hocasının verdiği Çömez lakabıyla tanındı. Ayrıca Lâz Ömer diye bilinen Ömer Vasfî'den faydalandı. I. Abdülhamid'in Bahçekapı'daki türbesinde baştürbedarlık ve Hamîd-i Evvel Vakfı kâim-makâm vekilliği vazifelerinde bulundu. Sü-

lüs-nesihle yazdığı kıtasına (Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 133) ve hilyelerine (Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 383) rastlanmaktadır. Mushaf da yazmıştır. Mushaf gibi uzun metinler için tercih edilen "cava kalemi"ni hacca gittiği zaman Cavali müslümanların elinde görerek İstanbul'a getiren de Mustafa Vâsîf Efendi'dir. Vefatında Eyüp Sultan Camii'nin deniz tarafından duvar bitişine defnedilmiştir. Kitâbesinde "serlevha-i hattâtîn" olarak vasıflandırılan Mustafa Vâsîf'in kabri halen durmaktadır.

Onun en büyük hizmeti, Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi hat sanatı tarihinin bir büyük üstadını yetiştirmesidir. Mustafa İzzet'in tahsil gördüğü Enderun'da ve Galata Sarayı'nda Vâsîf Efendi'nin hocalığına dair bir kayıt bulunmadığından bu öğrenimin hususi olarak usta-çırak usulüyle gerçekleştirildiği söylenebilir.

Mustafa Vâsîf'in oğlu Çömezzâde Muh-sin Bey de babasının yetiştirdiği bir hattattır. Ravza-i Mutahhara'daki celi sülüslerin yazılması için Medine'ye giden Abdullah Zühû Efendi'ye bu çalışmalarında yardım etmiştir. Sultan Abdülaziz'in sandukası üzerindeki püşidenin celi sülüs yazıları da ona aittir.

Çömez Mustafa Vâsîf'in sülüs nesih hilyesi (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 950-6)

BİBLİYOGRAFYA :

Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 170-171; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 443-444, 791; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 210; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 150-151; *Nurullah Pertevoğlu'nun Hattatlara Dair Gayrimatbû Kitabı*, M. Uğur Derman Özel Kitaplığı, s. 90-91.

M. UĞUR DERMAN

MUSTALAHU'İ-HADİS

(bk. ULÜMÜ'İ-HADİS).

MUSTALİK (Benî Mustalîk)

(بنو المصطلق)

Kahtânîler'e mensup bir Arap kabilesi.

Mustalikoğulları (Benî'ü-Mustalîk / Be'l-Mustalîk) Huzâa'nın bir koludur ve şeceresi Mustalîk (Cezîme) b. Sa'd b. Amr b. Lühay (Rebîa) b. Hârîse (Huzâa) şeklinde olup Kalcaşendî'nin Mustalîk'in asıl ismi Cezîme'yi Huzeyme şeklinde yazması (*Nihâyetü'l-ereb*, s. 76) doğru değildir. Kaynaklarda "Mustalîk" lakabının Cezîme'ye sesinin güzelliği ve tizliği dolayısıyla verildiği belirtilir ve onun Huzâa kabilesi arasında şarkı söyleyen ilk kişi olduğu nakledilir.

Mustalikoğulları, Huzâa'nın başlangıçta Mekke civarında birlikte yaşadığı Cürhüm'e karşı Amr b. Lühay önderliğinde açtığı savaşı kazanarak Mekke ve Kâbe'nin idaresini ele geçirmesinden sonra Kureys reisi Kusay b. Kilâb'a yenik düşüp şehri terketmesi sırasında diğer bazı kollarla birlikte kuzeye doğru gittiler ve Mekke-Medine yolu üzerindeki Kudeyd bölgesine yerleştiler. Medine'ye yaklaşık 96 mil mesafede bulunan Fur' bölgesi onlara aitti; ayrıca Mekke ile Medine arasında önemli bir liman şehri olan Râbiğ civarında ve Usfân ile Râhatüferva'da oturuyorlardı. Mustalîk'e ait en önemli su kaynakları Şühde ile Müreysi' idi. Ticarî faaliyetlerini daha çok Ukâz panayırında gerçekleştiren kabile Hübel'e ve onun yanı sıra İsâf ve Nâile adlı putlara tapıyordu.

Câhiliye döneminde yapılan bir savaşta Mustalikoğulları Hüzeyl kabilesini mağlûp etmiş ve reislerini öldürmüştü. Buna karşılık Müdlicoğulları ile müttefikti ve Huzâa'nın diğer bir kolu olan Hayâ ile birlikte Ehâbîş arasında yer alıyordu. Bu ittifak çerçevesinde, Abdülmuttalib'in Mekke idaresi sırasında şehre hücum eden Benî Be-